Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

GEOSIYOSIY KUCHLARNING KOREYA YARIM OROLIGA TA'SIRI

Jasurbek Pulatov
Lecturer of International Relations Department
The University of World Economy and Diplomacy

Annotatsiya: Koreya yarim oroli geosiyosiy jihatdan eng nozik mintaqalardan biri hisoblanib, u asosan dunyoning yirik davlatlari, jumladan, AQSH, Xitoy, Rossiya va Yaponiya tomonidan ko'zlangan strategik manfaatlar asosida shakllanadi. Xususan, ushbu maqolada ayni kuchlarning yarim orolning siyosiy dinamikasi, xavfsizlik siyosati va iqtisodiy jarayonlariga ta'sir qilish usullari ko'rib chiqiladi. Bundan tashqari, ushbu maqolada AQSHning Janubiy Koreyadagi harbiy bazalari, Xitoyning Shimoliy Koreyani strategik qo'llab-quvvatlashi, Rossiyaning diplomatik muvozanati va Yaponiyaning xavfli hududiy muhiti alohida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ikki Koreya davlati o'rtasidagi munosabatlarni tashqi bosimlar, yadroviy diplomatiya va tezkor qayta tuzishning kengroq kontekstida ko'rib chiqilishi, Koreyaning tinchlik jarayonlari va xavfsizlikni rivojlantirishga ta'sir ko'rsatishda davom etayotgan murakkab mintaqaviy tendensiyalar va global qonuniyatlarni baholash maqsadida ushbu maqolada sifat va statistik tahlillarni birlashtirib tahlil qilinadi.

Tayanch so'zlar: Koreya yarim oroli, geosiyosiy kuchlar, AQSH tashqi siyosati, Xitoy–Shimoliy Koreya munosabatlari, Koreyalararo munosabatlar, mintaqaviy xavfsizlik, Sharqiy Osiyo diplomatiyasi, yadro masalasi, xalqaro ta'sir.

Kirish

Koreya yarim orolining geosiyosiy ahamiyati Amerika Qo'shma Shtatlari va Sovet Ittifoqi o'rtasidagi ziddiyat tufayli yuzaga kelgan buyuk davlatlar o'rtasidagi ziddiyat tufayli yuzaga keladi. Bugungi kunda esa, Koreya Qo'shma Shtatlar, kommunistik Xitoy, Rossiya va Yaponiyani jiddiy tashvishga solmoqda. Bu hali ham mintaqaviy ahamiyatga ega, chunki yadro quroli va vayronagarchiliklar mayatnigi urush bilan chambarchas bog'liq bo'lib, Koreya atrofida o'ziga xos muvozanat va beqaror muvozanatni keltirib chiqaradi.

Maqolada Koreya yarim orolining bo'linish tarixi batafsil yoritilgan, uni harakatga keltiruvchilarning geosiyosiy manfaatlari tahlil qilingan, shuningdek, mintaqadagi tinchlik va xavfsizlikka ta'sir ko'rsatuvchi boshqa zamonaviy omillar o'rganilgan. U o'zgaruvchan dunyo haqiqatini anglashga harakat qilar ekan, eng zamonaviy dalillar va nuqtai nazarlarga asoslanib, tabaqalashtirilgan xulosalar chiqaradi.

Tarixiy kontekst

Koreya yarim orolining geosiyosiy konturlari uning zamonaviy tarixida o'zaro chambarchas bog'liqdir. Masalan, Ikkinchi jahon urushidan keyingi sanoat voqealari. Keyinchalik, Koreya taxminan 35 yil davomida Yaponiya mustamlakachiligiga qarshi kurashdi, 1945-yilda "ozod" bo'ldi, ammo 38 parallel shimol va janub bo'ylab Sovet Ittifoqi va Qo'shma Shtatlar nazorati ostidagi vaqtinchalik tuzilmaga bo'lindi.

1950-yilda Koreya urushi boshlanishi yarim orolning bahsli bo'linishini yanada keskin tus olgan voqea bo'ldi. Urushning so'nggi qismida shimolliklar Sovetlar va Xitoy ko'magida janubliklar bilan bostirib kirib, AQSH boshchiligidagi BMT koalitsiyasini aralashishga chaqirdilar. Mojaro uch yil davom etdi va 1953-yilda sulh shartnomasi bilan yakunlandi, ammo Koreyaning bo'linishiga olib keladigan rasmiy tinchlik shartnomasi hech qachon qonuniylashtirilmadi. Hisob-kitoblarga ko'ra,

fuqarolar urushi taxminan 2,5 million kishining hayotiga zomin bo‘lgan va shu sababli bugungi kunda eng qattiq qo‘riqlanadigan chegara bo‘lgan Koreya demilitarizatsiya qilingan zonasi (DMZ) bilan qonli chegarani doimiy ravishda chegaralab qo‘ygan.

Koreyaning bo‘linishi kapitalizm va kommunizm o‘rtasidagi global mafkuraviy raqobatni o‘zida mujassam etdi. Sovet Ittifoqi Shimolning Kim Ir-Senga ta’sir ko‘rsatgan sotsialistik rejimini nazorat qildi, Janub esa Qo‘shma Shtatlar homiyligida kapitalistik demokratiyaga aylandi. Sovuq urush davrida har ikki jahon qudrati Koreyani nazorat qilish uchun raqobatlashib, mintaqani o‘zlarining mafkuraviy urushlari uchun proksi jang maydoniga aylantirdi.[1]

Sovuq urushdan keyingi Koreyaning geosiyosiy e’tibori hali ham Koreyaning bo‘linishi ta’sirida qolmoqda. Shimoliy Koreya beqaror va yolg‘iz bo‘lib qolmoqda, Janubiy Koreya esa Sharqiy Osiyoda Qo‘shma Shtatlarning ittifoqchisi sifatida muhim rol o‘ynamoqda. Shimolning tobora kuchayib borayotgan harbiylashuvi va yadroviy intilishlari, shuningdek, 2024-yil holatiga ko‘ra Janubiy Koreyada joylashgan 28 500 AQSH harbiylari kabi xorijiy qo‘shinlarning mavjudligi yarim orolni xalqaro mojarolar markaziga aylantirdi.

Asosiy geosiyosiy o‘yinchilar

AQSH

Koreya yarim oroli AQSHning kuchli ta’siri ostida qolmoqda. AQSHning Janubiy Koreya bilan harbiy ittifoqi Koreya urushiga borib taqaladi va 1953-yilgi O‘zaro mudofaa shartnomasiga asoslanadi. 2024-yil holatiga ko‘ra, Janubiy Koreyada taxminan 28 800 nafar askar joylashgan bo‘lib, mamlakatda raketaga qarshi mudofaa tizimlari va boshqa ilg‘or harbiy texnologiyalar joylashtirilgan. AQSH, shuningdek, Janubiy Koreya va Yaponiyaga harakatlanish erkinligini taklif qiladi, shuningdek, Shimoliy Koreyani faol ravishda to‘xtatuvchi Freedom Shield va Ulchi Freedom Guardian kabi qo‘shma harbiy mashg‘ulotlarda muntazam ishtirok etadi.

AQSH Vashingtonda Shimoliy Koreyaning yadroviy ambitsiyalari bilan bir qatorda keng qamrovli Hind-Tinch okeani strategiyasining bir qismi sifatida Xitoyning yuksalishiga qarshi turishga urg‘u berdi. Oq uy butun mintaqada barqarorlikni saqlash uchun Koreya yarim orolidagi kuchlar muvozanatining muhimligini ta’kidlab, "erkin va ochiq Hind-Tinch okeani" bo‘yicha o‘z pozitsiyasini yana bir bor tasdiqladi. Boshqa tomondan, Amerika Pxenyanni yadroviy va raketa dasturlari bo‘yicha muzokaralarga majburlash maqsadida Shimoliy Koreyaga qarshi sanksiyalar qo‘llashda davom etmoqda.[2]

Xitoy

Xitoy Shimoliy Koreyaning iqtisodiy va strategik hamkori bo‘lib kelgan. Pekin vaqti-vaqti bilan BMTning Pxenyanga qarshi sanksiyalarini qo‘llab-quvvatlagan bo‘lsa-da, u hali ham shimolning eng yirik savdo sherigi hisoblanadi. Shimoliy Koreya tashqi savdosining 90 foizdan ortig‘i Xitoyga to‘g‘ri keladi. Ehtimoliy Shimoliy Koreyaning muvaffaqiyatsizlikka uchragan rejimi Pekin uchun xavf tug‘diradi, chunki bu uning chegarasida beqarorlik va AQSH kuchlarining chegara tomon harakatlanishi xavfini anglatishi mumkin.

Pekinning maqsadlari Shimoliy Koreyada iqtisodiy islohotlarni amalga oshirish bilan birga mavjud vaziyatni saqlab qolishdir. Xitoy, shuningdek, Janubiy Koreyada raketaga qarshi mudofaa tizimi sifatida THAADga qarshi, chunki bu uning strategik tiyib turish qobiliyatiga ta’sir qilishi mumkin.[3]

Rossiya

---

[1] Pulatov, J. (2025). KOREYA RESPUBLIKASI VA KOREYA XALQ DEMOKRATIK RESPUBLIKASI: O’TMISH, BUGUN VA KELAJAK. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, *3*(32), 83-85.

[2] White House. (2023). Indo-Pacific Strategy of the United States. https://www.whitehouse.gov

[3] Jasurbek Pulatov (2024) «JANUBIY KOREYANING 2025-YILDAGI TASHQI SIYOSATI: RIVOJLANISH VA GLOBAL STRATEGIYALAR». Zenodo. doi: 10.5281/zenodo.14568004.

Sovet Ittifoqi tugatilgandan beri Rossiyaning Koreya yarim oroliga ta'siri pasaygan bo'lsa-da, u hali ham ikkala Koreya bilan diplomatik va iqtisodiy aloqalarga ega. Moskva o'zini Sharqiy Osiyodagi o'yinchi sifatida ko'rishda davom etmoqda; qisman Ukrainaga maxsus operatsiyasiga javoban G'arbdan tobora keskin uzoqlashayotgani sababli. 2023-yilda Moskva va Pxenyan harbiy hamkorlikni kuchaytirdi, mamlakatlar o'rtasida BMT sanksiyalarini ochiqchasiga e'tiborsiz qoldirib, artilleriya va raketa almashinuvi haqida xabarlar tarqaldi.

Yaponiya

Yaponiya o'z-o'zidan Koreya yarim oroliga xavfsizlik muammolari, xususan, Shimoliy Koreyaning ballistik raketalari nuqtai nazaridan qaraydi. Shimoliy Koreya raketalari Yaponiya hududi ustidan uchib o'tish yoki Yaponiya suvlariga qo'nish qobiliyatini bir necha bor namoyish etdi, bu esa Tokioni raketaga qarshi mudofaani kuchaytirishga va AQSH hamda Janubiy Koreya bilan xavfsizlik sohasidagi hamkorlikni yaxshilashga undadi.[4]

Hozirgi geosiyosiy dinamika

Shimoliy Koreyaning yadro dasturi

Shimoliy Koreyaning yadroviy intilishlari va uzoq masofali raketa qobiliyatiga ega bo'lish istagi yarim oroldagi xavfsizlik kun tartibida birinchi o'rinda turadi. 2006-yilda birinchi yadroviy sinovdan so'ng, ular so'nggi o'n yil ichida oltita tasdiqlangan yadroviy sinov va 100 dan ortiq raketa sinovlarini o'tkazdilar. 2022 va 2023-yillarda Shimoliy Koreya misli ko'rilmagan miqdordagi raketalarni sinovdan o'tkazdi - jumladan, AQSH vataniga yetib bora oladigan deb hisoblangan qit'alararo ballistik raketa (QBR) Hwasong-17 ni ham.[5]

AQSH-Janubiy Koreya harbiy hamkorligi

2023-yilda AQSH va Janubiy Koreya so'nggi besh yildagi eng yirik qo'shma harbiy mashg'ulotlarni o'tkazdi. Ushbu mashg'ulotlar o'zaro hamkorlikka erishishga qaratilgan, ammo Shimoliy Koreya tomonidan ko'pincha "bosqinchilik mashqlari" deb ataladi.[6]

Xitoyning muvozanatlashtiruvchi roli

Xitoy hamon Koreya ustidan diplomatik nazorat o'rnatishga intilmoqda. Yadro qurolidan xoli bo'lish bo'yicha rasmiy majburiyatlariga qaramay, u o'z chegaralari yaqinida har qanday beqaror vaziyat va AQSH harbiy qudratining o'sishiga yo'l qo'ymaslikka intiladi.

Koreyalararo munosabatlar

Ikki Koreya o'rtasida do'stona aloqa yo'q va Shimoliy Koreya 2020-yildan beri Kaesong aloqa idorasini vayron qilish kabi dushmanlik harakatlarini amalga oshirib kelmoqda. Bu munosabat 2023-yilda o'tkazilgan so'rovda ham o'z aksini topgan bo'lib, unda Janubiy koreyaliklarning atigi 44,6 foizi birlashishni zarur deb bilishi ma'lum qilingan, 2010-yilda esa bu ko'rsatkich 66 foizni tashkil etgan.[7]

Xulosa

Koreya yarim orolining strategik ahamiyati va bo'lingan maqomi buyuk davlatlar raqobati va yadroviy mojaro o'rtasidagi keskinlikni aks ettirishda davom etmoqda, Koreya hukumatlari va tashqi

[4] Pulatov, J. (2024). JANUBIY KOREYANING TASHQI SIYOSATI: ASOSIY YO'NALISHLAR, MAQSADLAR VA GLOBAL MUHIT. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, *7*(12), 48-50
[5] https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_5474/contents.do
[6] https://thediplomat.com/2023/03/south-korea-us-announce-largest-military-exercises-in-5-years/
[7] https://carnegieendowment.org/posts/2020/05/a-peninsula-of-paradoxes-south-korean-public-opinion-on-unification-and-outside-powers?lang=en

manfaatlar keyingi qadamlar haqida qaror qabul qilayotganda diplomatiya va tiyib turish nozik muvozanatda. Agar mintaqa mojarodan xavfsizlikning yanada barqaror shakllariga o‘tishni istasa, ko‘p tomonlama hamkorlik va tinchlikka sodiqlik juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Pulatov, J. (2026). THE KOREAN PENINSULA ISSUE IN THE DOMESTIC AND FOREIGN POLICIES OF EAST ASIAN STATES. *Shokh Articles Library*, *1*(1), 3165-3169.
2. Pulatov, J. (2026). THE EVOLUTION OF INTERNATIONAL POLITICS ON THE KOREAN PENINSULA: HISTORICAL STAGES FROM THE TWENTIETH CENTURY TO THE PRESENT. *Shokh Articles Library*, *1*(1), 1014-1017.
3. Pulatov, J. (2024). JANUBIY KOREYANING TASHQI SIYOSATI: ASOSIY YO'NALISHLAR, MAQSADLAR VA GLOBAL MUHIT. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, *7*(12), 48-50.
4. Pulatov, J. (2024). *JANUBIY KOREYANING 2025-YILDAGI TASHQI SIYOSATI: RIVOJLANISH VA GLOBAL STRATEGIYALAR [Data set]. Zenodo*.
5. Pulatov, J. (2025). IMPICHMENT PROCESS IN THE REPUBLIC OF KOREA: POLITICAL AND LEGAL ANALYSIS. *AMERICAN JOURNAL OF EDUCATION AND LEARNING*, *3*(7), 291-294.
6. Pulatov, J. (2025). KOREYA RESPUBLIKASI VA KOREYA XALQ DEMOKRATIK RESPUBLIKASI: O’TMISH, BUGUN VA KELAJAK. *THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH*, *3*(32), 83-85.
7. Pulatov, J. (2025). FOREIGN POLICY INSTRUMENTS OF THE REPUBLIC OF KOREA. *SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO-ECONOMIC SCIENCE THEORY*, *3*(26), 123-125.
8. Pulatov, J. (2023). ILMIY ISH VA TADQIQOT OLIB BORISHDA FOYDALANILADIGAN USLUBLAR. *Scientific Impulse*, *1*(12), 252-255.
9. Armstrong, C. K. (2013). *Tyranny of the weak: North Korea and the world, 1950–1992*. Cornell University Press.
10. Buzo, A. (2017). *The guerrilla dynasty: Politics and leadership in North Korea* (2nd ed.). I.B. Tauris.